

5. *Отин Е. С.* Словарь коннотативных собственных имен / Е. С. Отин. – Донецк : Юго-Восток, ЛТД, 2004. – 412 с.
6. *Подольская Н. В.* Проблемы ономастического словообразования (к постановке вопроса) / Н. В. Подольская // *Вопр. языкознания.* – 1990. – № 3. – С. 44-51.
7. *Розкішний А.* Творчий потенціал журналіста як вирішальний фактор впливу ЗМІ на сучасне суспільство / А. Розкішний // *Українська періодика: історія і сучасність.* Доповіді та повідомлення Шостої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 11-13 травня 2000 року. – Львів, 2000. – С. 200-203.
8. *Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская, В. Э. Сталтане, Н. В. Подольская, А. Х. Султанов ; под ред. А. П. Непокупного.* – М. : Наука, 1986. – 256 с.
9. *Філон М. І., Хомік О. Є.* Сучасна українська мова. Лексикологія : навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. У 2-х частинах. – Ч. 1. – Х., 2004.
10. *Шамота А. М.* Переносне значення слова в мові художньої літератури / А. М. Шамота. – К. : Наукова думка, 1967. – 127 с.

Тильнова И. В. Особенности переносного использования топонимов в языке современных средств массовой информации.

В статье рассмотрено особенности переносного использования топонимов в публицистическом стиле современного украинского литературного языка. Обозначены основные виды переносного использования топонимов – метонимическое и метафорическое.

Ключевые слова: публицистический стиль, окказионализм, имя собственное, топоним, переносное использование, метафора, метонимия.

Tilnova I. V. The indirect using of toponyms in the modern print media.

The paper focuses on the problem of indirect using of such proper names as toponyms in the modern print media. The author overviews the main types of indirect use of proper names – metaphor and metonymy.

Keywords: publicistic style, occasionalism, proper name, toponym, indirect meaning, metaphor, metonymy.

Тригуб Л. Г.
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

РОСІЙСЬКИЙ ЧОЛОВІЧИЙ АНТРОПОНІМІКОН МІСТА МИКОЛАЄВА: ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено проблемі вивчення сучасного стану антропонімікону у південному регіоні України, а саме – м. Миколаєві. Антропонімікон – це особливий пласт лексики у будь-якій мові, на який впливають культурний, соціальний, політичний чинники.

Ключові слова: антропонімікон, наскрізні імена, переривчасті імена, тимчасові імена, центральна частина іменника.

Власні особові імена займають важливе місце в лексичному складі мови. І це цілком закономірно, адже в житті суспільства антропоніми відіграють

велику роль. Вони тісно пов'язані з життям народу різних історичних епох, особливостями побуту, матеріальної і духовної культури тощо.

Велике значення для розвитку антропонімічних досліджень мають праці таких відомих мовознавців, як С. Роспанда, Ю. О. Карпенка, В. М. Русанівського, Б. А. Успенського, В. Д. Бондалетова, В. А. Никонова, А. М. Селіщева, П. П. Чучки, С. І. Зініна, О. В. Суперанської, О. В. Суислової, В. О. Горпинича, О. К. Устиновича – їх праці ґрунтуються на глибокому проникненні в соціальний характер найменування людини. Вагомий внесок в історичну ономастику зробили праці С. П. Бевзенка, Г. Є. Бучко, М. Л. Худаша, І. Д. Сухомлина, М. О. Демчук, І. М. Желєзняк, О. Д. Неділька, Р. І. Осташа, Л. О. Самійленко та ін. Однак, не дивлячись на існуючі роботи з антропоніміки, а також кандидатські дисертації, присвячені саме дослідженню регіональних антропоніміконів: С. Л. Брайченко (Одеська обл.), І. І. Ільченко (Нижня Наддніпрянина), Л. О. Кравченко (Лубенщина), І. Д. Скорук (місто Луцьк), С. В. Шеремета (Північна Тернопільщина) та інші, вважаємо, що даних про сучасний стан української антропонімічної системи, про її розвиток у різних регіонах України поки що бракує.

Дана стаття – це частина дослідження з теми: “Еволюція чоловічого антропонімікону міста Миколаєва з 1900 по 2000 роки”, мета якого – простежити та проаналізувати зміну частотності та складу чоловічих імен миколаївців 1900, 1910, 1920, 1930, 1940, 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 2000 років народження. Антропонімікон міста Миколаєва, як і будь-якої території, є складовою частиною мови. Отже, закономірності виникнення і появи структури і моделей антропонімів підкоряються мові. Водночас антропонімікон – це особливий пласт лексики у будь-якій мові, на динаміку якого впливають різні умови (соціальні, культурні, політичні).

У сучасній антропоніміці міста Миколаєва імена, що прийшли до нас з інших мов, складають більший відсоток, ніж споконвічні слов'янські чи давньоруські. Значний відсоток в іменнику складають імена грецького походження. У східних слов'ян грецькі імена були в ходу з самого початку введення християнства. В чоловічому антропоніміконі міста Миколаєва грецький пласт імен складає 87 особових імен (27,4%). Друге місце іменника Миколаєва займають єврейські чи давньоєврейські імена – 35 одиниць (11%). Третє місце – імена латинського походження – 27 одиниць (8,5%). Досить мало римських та скандинавських імен (відповідно 2% та 1,2%).

Центральна частина чоловічого іменника Миколаєва складається з 89 імен. Вони поділяються на три групи: перша – стійкі або наскрізні імена (які надавались протягом всіх років); друга – переривчасті (надавались з перервами від двох до восьми років); третя – тимчасові імена (були популярні тільки декілька років підряд на початку, в середині або в кінці століття).

Стійких імен у досліджувані роки було 23 (7,2% від усіх представлених імен).

Група переривчастих імен – найбільш багаточисельна по кількості імен, які до неї відносяться (52; 16,3%). Деякі імена виходили із використання на рік або два (*Аркадій, Валерий, Виталий, Вячеслав, Глеб, Илья, Никита, Семен, Степан, Яков*), деякі імена не використовувались до шести років (*Антон, Альберт, Вадим, Владислав, Владлен, Геннадий, Давид, Даниил, Игорь, Лев, Максим, Родион, Ростислав, Тимофей, Феликс, Филипп, Эдуард, Юрий, Ян*), а були і такі імена, що не зустрічались в актових записах про народження вісім років і більше (*Гавриил, Денис, Ефим, Захар, Зиновий, Игнат, Илларион, Исаак, Иосиф, Кирилл, Макар, Матвей, Никифор, Руслан, Святослав, Ярослав*).

Найменша група – тимчасові імена. Це 16 імен, які використовувались для іменування дітей декілька років підряд, а потім повністю втрачали популярність. Їх було розділено на декілька груп: перша – імена, які мали носіїв тільки у середині століття (*Абрам – 1930, 1940; Адольф – 1930, 1940*); друга – імена, які зустрічаються у першій половині ХХ століття (*Афанасий – 1900, 1910, 1920, 1930, 1940; Кузьма – 1900, 1910, 1920; Леонтий – 1900, 1910, 1920, 1930, 1940, 1950; Лука – 1900, 1910, 1920; Марк – 1900, 1910, 1920, 1930, 1940, 1950; Пантелеймон – 1900, 1910, 1920; Порфирий – 1900, 1910; Тихон – 1900, 1910, 1920; Трофим – 1900, 1910, 1920, 1930*); третя – імена, які почали функціонувати з другої половини ХХ століття (*Артем – 1980, 1990, 2000; Богдан – 1970, 1980, 1990, 2000; Егор – 1970, 1980, 1990, 2000; Тарас – 1970, 1980, 1990, 2000; Тимур – 1970, 1980, 1990, 2000*).

За досліджуваний період нараховується тридцять одне ім'я, які хоча б раз побували у складі першої десятки популярних імен (*Александр, Алексей, Анатолий, Андрей, Артем, Борис, Валентин, Валерий, Василий, Виктор, Виталий, Владимир, Владислав, Георгий, Григорий, Денис, Дмитрий, Евгений, Иван, Игорь, Леонид, Максим, Михаил, Никита, Николай, Олег, Павел, Петр, Сергей, Федор, Юрий*). З усіх наведених імен тільки ім'я *Александр* жодного разу не вийшло з десятки популярних імен.

Рідкісні імена нараховують 188 одиниць (58% від загальної кількості чоловічих імен міста). В основному це імена, вживані тільки один раз і фіксуються тільки в одному році. Виключення складають 1900, 1940, 1960, 1970, 1990 роки, в яких деякі імена фіксувались два-три рази (*Айзек, Алишер, Деомид, Евдоким, Карен, Людвиг, Нико, Олимпсон, Онисим, Платон, Ромуальд, Тит, Фаддей, Фома, Эдвард*), а *Виль* і *Израиль* – п'ять. Практично всі рідкісні імена вказують на національну приналежність їх носіїв. І тільки у 1900, 1910 роках більшість одиничних імен – це імена-архаїзми (*Мефодий, Никонор, Онисим, Поликарп, Фома, Харитон, Харлампий, Хрисанф*).

Велика кількість рідкісних імен пояснюється багатонаціональним складом міста Миколаєва.

За весь час існування людства відношення до особистих імен постійно змінювалось. Змінювались і причини, з яких надавали те або інше ім'я.

Для того, щоб виявити головні причини вибору імені, причини симпатій до певного імені та групи імен-улюбленців, було розроблено і проведено анкетування людей різних вікових і соціальних груп міста Миколаєва. Перша група – респонденти 1940-1950-х років народження. Друга група – респонденти 1960-1970-х років народження. Ці групи склали робочі різних підприємств, держслужбовці та викладачі медичного коледжу, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, університету “Україна”, вчителі шкіл міста Миколаєва. Третя група – студенти медичного коледжу, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, університету “Україна”, Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова 1990-х років народження. Четверта група – учні 7-8-х класів середніх шкіл № № 53, № 56 другої половини 1990-х років народження. Усього в опитуванні взяло участь 1030 осіб чоловічої та жіночої статі.

Всім респондентам було запропоновано відповісти на три запитання: Чому Вам надали саме таке ім'я? Яке чоловіче ім'я Вам подобається більше всього? Чому воно Вам подобається?

У наш час вибір імені – справа батьків або найближчих родичів. У кожному конкретному випадку він мотивований і обґрунтований, але далеко не очевидний для оточення. У родинях мешканців Миколаєва на обрання імені дитини впливає багато чинників. Основними є наступні:

– перше місце займає родинна традиція, за якою сина або доньку називають іменем батька, діда, матері, бабусі чи інших близьких родичів. Цей чинник займає перше місце при опитуванні осіб всіх вікових груп;

– друге місце посідає чинник, за яким ім'ям дитини вшановують видатних осіб, іноді літературних персонажів, кіногероїв, святих. Цей чинник був основним при наданні імені дітям, які народились в 40-50-х роках. Так, наприклад, дитину називали *Александром* на честь *Олександра Сергійовича Пушкіна*, *Олегом* – на честь *Вещего Олега*, *Владимиром* – вшановуючи пам'ять *Володимира Мономаха* або *Володимира Леніна*. Дівчатам давали ім'я *Зоя* на честь *Зої Космодем'янської*. Деяких респондентів 60-70-х років народження називали на честь героїв пісень (*Татьяна* – пісня “Танечка”, *Наташа* – “Ах, Наташа!”, *Вася* – “Вася-Василек”), респондентів 80-90-х років народження називали іменами героїв казок, романів, фільмів (*Настя* – “Морозко”, *Андрей* – “Війна і мир”, *Татьяна* – “Євгеній Онегін”, *Маріанна* – “Багаті теж плачуть”).

– третє місце – це вплив моди того часу на певне ім'я.

Ще є досить багато різних причин, за яких дітей називали саме так, а не інакше:

– дітей називали на честь свята (Василя і Меланки, Тетянин день, Святого Миколая);

– батькам подобалось значення імені, і вони вважали, що від імені залежить доля і характер людини;

- на честь першого кохання одного з батьків;
 - іноді батьки давали певне ім'я за зовнішніми ознаками дитини (біле, світле волосся – *Светлана*);
 - на честь міста Миколаєва (*Николай*);
 - коли в сім'ї народжуються три доньки, то часто їм надають імена *Вера, Надежда, Любовь*;
 - на вибір імені також впливає його милозвучність, легкість у вимові.
- Кількість респондентів, що згадували вищезазначені причини, незначна. Тобто вони не є основними чинниками у виборі імен.

Досить багато анкетованих різних вікових груп навіть не замислювались над тим, чому батьки (або інші родичі) їх так назвали: кількість таких осіб з респондентів 40-50-х років народження становить 27%; з респондентів 60-70-х років народження – 21%; з респондентів 90-х років народження – 24%. З анкетованих 90-х років народження тільки один чоловік не зміг відповісти на це запитання.

Причини вибору імені для різних вікових груп більш-менш співпадають. І симпатії до певних чоловічих імен в деяких випадках є однаковими.

Перше місце серед улюблених імен в усіх групах опитуваних займає ім'я *Александр*: у першій групі кількість респондентів, яким подобається ім'я *Александр* складає 25%; в другій групі – 19%; в третій – 19%; в четвертій – 12%. Цей факт ще раз підтверджує безперечну популярність цього імені протягом років, які піддавались науковому дослідженню. Звичайно, не всім респондентам подобається це ім'я. Багато хто вважає навпаки його застарілим та занадто широковживаним. Так, 2-е місце по популярності у другій групі (60-70-х років народження) займають імена *Владимир* та *Сергей* (19%). А у першій групі (40-50-х років народження) – ім'я *Николай*. Третя та четверта групи у своїх симпатіях відрізняються від старшого покоління. Десять відсотків респондентів цих груп віддали перевагу імені *Андрей*. І така ж кількість опитаних (10%) назвала своїм улюбленим іменем *Дмитрий* (третя група) та *Евгений* (четверта група). Стосовно імен *Владимир*, *Сергей*, *Николай*, які користуються популярністю в першій та другій групах, в третій та четвертій групах кількість респондентів, що симпатизують цим антропонімам, значно нижча: в третій групі тільки 5% опитаних до улюблених віднесли ім'я *Сергей*, 4% опитаних – ім'я *Владимир*, і така ж кількість – ім'я *Николай*; в четвертій групі 2% респондентів визнають улюбленим ім'я *Владимир*, 4% – *Николай*, 7% – *Сергей*.

Отже, верхівка симпатій першої вікової групи має такий вигляд: 1-е місце займають імена *Александр* та *Владимир*, 2-е місце – *Николай*, 3-є місце – *Сергей*. Симпатії респондентів другої вікової групи розташовані наступним чином: 1-е місце – *Александр*, 2-е місце – *Сергей* та *Владимир*, 3-є місце – *Николай*. В третій групі 1-е місце також займає ім'я *Александр*, 2-е місце – *Андрей* та *Дмитрий*, 3-є місце – *Алексей*. А верхівка симпатій

четвертої групи наступна: 1-е місце – *Александр*, 2-е місце – *Андрей*, 3-є місце – *Евгеній* та *Ігорь*.

Звичайно, це не всі чоловічі імена, які подобаються тим особам, що взяли участь у опитуванні. Але кількість респондентів, що вказали інші імена, досить незначна. Перелік уподобань осіб, що народилися у 40-50-х роках, містить 15 антропонімів: *Виктор*, *Дмитрій*, *Василий*, *Константин*, *Іван*, *Евгеній*, *Андрей*, *Валентин*, *Віталій*, *Алексей*, *Максим*, *Олег*, *Кирилл*, *Богдан*, *Борис*. Особам, що народилися у 60-70-х роках, також подобаються імена *Ігорь*, *Олег*, *Георгій*, *Никита*, *Андрей*, *Борис*, *Федор*, *Леонид*, *Николай*, *Юрій*, *Виктор*.

Уподобання осіб, що народилися у 90-х (третя вікова група) та другій половині 90-х (четверта вікова група) років, представлені найбільшою кількістю одиниць – 19 та 21 ім'я відповідно: *Максим*, *Олег*, *Николай*, *Сергей*, *Владимир*, *Владислав*, *Артем*, *Руслан*, *Константин*. Третя вікова група симпатизує навіть тим іменам, які четверта група не згадувала: *Евгеній*, *Виктор*, *Данил*, *Анатолий*, *Ярослав*, *Давид*, *Самвел*, *Марьям*, *Віталій*, *Ілья*. Та навпаки – респонденти четвертої групи обрали антропоніми, які третя група проігнорувала: *Роман*, *Глеб*, *Вадим*, *Іван*, *Аксентій*, *Михаил*, *Джеки*, *Григорій*, *Левон*, *Никита*, *Денис*.

Більше 70% опитуваних 90-х та другої половини 90-х років народження вказували розмовні варіанти улюблених чоловічих імен: *Саша*, *Дима* (*Димон*), *Сережа* (*Серега*), *Коля*, *Женя* (*Жека*), *Влад*, *Костя*, *Ваня*, *Рома*, *Макс*, *Вова*, *Толик*, тоді коли старше покоління вказувало тільки повні, нормативні форми імен.

Як у виборі улюбленого імені, так і у причинах вибору імені між молодшим та старшим поколінням є розбіжності. Опитування показало, що головним чинником у симпатіях до певного імені у респондентів 40-х, 50-х, 60-х, 70-х років народження є те, що воно належить близькому родичу (батькові, сину, чоловіку та ін.). Близько 25% опитаних приділяють увагу значенню та походженню імені, і цей чинник займає 2-е місце. Інші причини, які наводилися даними групами, підтримувались невеликою кількістю осіб. До таких причин належать милозвучність імені, його легкість у вимові (*Максим*, *Ілья*); зв'язок з історією (*Александр*, *Николай*, *Константин*), відношення імені до видатної особи – літературного героя, кіногероя, святого (*Андрей* – герой роману Л. М. Толстого “Війна і мир” Андрій Волконський, *Кирилл* – киноактор Кирил Лавров); певні асоціації до імені (*Александр* – асоціація з шляхетністю, *Никита* – асоціація з силою, красою і шляхетністю); улюблене ім'я належить знайомому, другу або людині, яка залишила помітний слід у житті респондента. Останнє місце займають модні тенденції.

Третя та четверта вікові групи виділяють такі самі причини вибору улюбленого імені, що і перші дві групи. Але по значущості вони займають інші місця. Істотна більшість жіночої половини респондентів називає

улюбленим те чоловіче ім'я, яке належить коханій людині. Друге місце (стосовно респондентів і жіночої і чоловічої статі) посідає звучання певного імені (*Максим, Олег, Николай, Андрей*). Третє місце – асоціація імені з певними рисами зовнішнього вигляду або характеру (*Александр* – символізує силу, розум, могутність; *Сергей* – асоціюється з незвичайною людиною, *Руслан* – з романтикою). Декому подобається ім'я тому, що воно носить відтінок давнини (*Ярослав, Даниил, Святослав, Глеб, Олег*), іншим подобається те, що ім'я досить рідкісне (*Аксентий, Левон, Самвел*). Звичайно, респонденти і в молодших вікових групах однією з причин симпатій до певного імені називають ту, що це ім'я належить рідній людині (батькові, діду чи братові). Таким іменам, як *Джеки* і *Евгений*, декілька респондентів симпатизують тому, що це імена актора Джеки Чана і героя однойменного роману О. С. Пушкіна Євгенія Онегіна. Майже все анкетовані чоловічої статі улюбленим чоловічим ім'ям називають своє власне ім'я.

Незважаючи на велику кількість різних причин, за якими симпатизують тим чи іншим іменам, є один, загальний для усіх анкетованих, чинник – це те, що всім без винятку подобаються імена, які мають позитивну оцінку, будь то асоціація з чим-небудь, спогади або значення самого імені. Навряд чи знайдеться людина, яка улюбленим ім'ям назве ім'я свого ворога або ім'я людини, з якою пов'язані погані спогади.

Як видно з опитування, кожна з вікових груп характеризується різноманітністю репертуару чоловічих імен як на якісному, так і на кількісному рівнях. Симпатії кожної з них залежать від соціально-історичних, культурних процесів, сімейних традицій та естетичних смаків анкетованих. Спостереження показали, що тривалість певного антропоніма у розряді популярних майже завжди визначається ступенем його традиційності, рідше – модою.

Тема може бути продовжена як дослідження повного антропонімікону України, а також шляхом зіставлення українського антропонімікону з антропоніміконами інших слов'янських мов.

Л і т е р а т у р а :

1. *Агеева Р. А.* Социолингвистический аспект имени собственного (К XV Международному конгрессу по ономастике). – М. : ИНИОН, 1984. – 60 с.
2. *Алексєєнко Г.* Динаміка власних імен мелітопольців (на прикладі ХХ століття) // Урок української. – 2004. – № 10. – С. 26-28.
3. Антропонимика : сборник статей / ред. В. А. Никонов и А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1970. – 360 с.
4. *Бондалетов В. Д.* Русская ономастика. – М. : Просвещение, 1983. – 224 с.
5. *Горпинич В. О.* Антропонимія Дніпровського Припоріжжя і сумісних регіонів України : монографія. – Дніпропетровськ, 2006. – 237 с.
6. *Селищев А. М.* Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ. Избранные труды. – М. : Просвещение, 1968. – 640 с.

Тригуб Л. Г. Русский мужской антропонимикон города Николаев: лингвокультурологический аспект.

Статья посвящена проблеме изучения современного состояния антропонимикона в южном регионе Украины, а именно – г. Николаеве. Антропонимикон – это в любом языке особый пласт лексики, на который влияют культурный, социальный, политический факторы.

Ключевые слова: антропонимикон, сквозные имена, прерывистые имена, временные имена, центральная часть именника.

Trigub L. G. Russian male anthroponymicon of Mykolayiv City: linguocultural aspect.

The article is devoted to the study of the current state of anthroponymicon in the southern region of Ukraine, namely of Mykolaiv. Anthroponymicon is a special layer of vocabulary in any language, which is affected by cultural, social and political factors.

Keywords: anthroponymicon, through names, interrupted names, temporary names, the central part of the list of names.

Шабундаева Н. И.
Гомельский государственный университет
имени Ф. Скорины

НАЗВАНИЯ ХЛЕБА С КОРНЕМ *skreb-/*skrob-/*skrōb- В ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКАХ

*Данная статья посвящена всестороннему изучению отглагольных названий хлеба с корнем *skreb-/*skrob-/*skrōb- в восточнославянских языках. Установлено соотношение корневого вокализма и аффиксов, входящих в структуру наименований хлеба. Определён ареал данных названий хлеба.*

Ключевые слова: отглаголые названия хлеба, семантика, корневой вокализм, бесприставочные глаголы, префиксальные глаголы, архетип, праформа, параллель, соответствие, говоры, восточнославянские языки, южнославянские языки, западнославянские языки.

Отглагольные названия хлеба – довольно обширная группа. В соответствии с семантикой глагола названия хлеба классифицируются на группы: 1) по способу обработки теста огнём (например, *паленица, апалька, жарёшки, жареник* и др.); 2) по воздействию на тесто мешанием (*мешанец* и др.); 3) извлечения хлебного изделия из печи (*выхапень, выхваткі* и др.) и теста из дежи, квашни (*подскрёбыш, вышкрабкі* и др.) и другие группы.

Отглагольные названия хлеба с корнем *skreb-/*skrob-/*skrōb-, входящие в тематическую группу “наименования хлеба, приготовленного из теста, извлечённого из дежи”, не подвергались комплексному, всестороннему изучению. Отдельные наименования рассматривались в статье “Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы” и монографии Ж. Ж. Варбот “Праславянская морфонология, словообразование и этимология”.

Целью данной статьи является рассмотрение названий хлеба с корнем *skreb-/*skrob-/*skrōb-. Названия хлеба с вокализмом корня в ступени